

ՄԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՄԱՀՄԱՆԱՓԱԿՄԱՆ
ՔՐԵՍԴԵՍԱՎԱՐԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՒՄՆԵՐԻ ԸՆԿԱԼՄԱՆ ԵՎ
ՄԵԿՆԱԲԱՆՄԱՆ ՈՐՈՇ ՀԻՄՆԱՀԱՐՑԵՐ

ԿԱՐԵՆ ԱՄԻՐՅԱՆ *

Երևանի պետական համալսարան

Հոդվածի նպատակն է վերլուծել ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքով նախատեսված սեփականության իրավունքի սահմանափակման իրավաչափության հետ կապված մի շարք հարցեր: Հոդվածում անդրադարձ է կատարվում 2021 թվականի հունիսի 30-ին ընդունված ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 15-րդ և 39-րդ գլուխներով նախատեսված գույքի արգելադրման նյութական հիմքի և դատավարական ընթացակարգի հետ կապված մի շարք կարգավորումների, որոնք տարբեր կերպ են ընկալվում և մեկնաբանվում: Այսինքն, հոդվածի նպատակն է ներկայացնել այնպիսի խնդիրներ, որոնք առաջացել են իրավակիրառ պրակտիկայում: Այս առումով հոդվածը նաև արդիական է, քանի որ ներկայացվող մոտեցումները կարող են հետաքրքրել ինչպես ուսանողներին, այնպես էլ փաստաբանների, իրավապահ մարմինների աշխատակիցներին և դատավորներին: Հոդվածը նվիրված է ենթադրյալ հանցավոր ծագում ունեցող գույքն իրեն հասցուցող ճանաչելու որոշումների իրավաչափության հետ կապված մի շարք խնդիրների, որոնք հանդիպում են իրավակիրառ պրակտիկայում:

Բանալի բառեր – սեփականության իրավունք, սեփականության իրավունքի սահմանափակում, դատական երաշխիքներ, իրեն հասցուցող, գույքի արգելադրում, գույքի արգելադրման վերացում

Ներածություն

Թեմայի արդիականությունը հիմնականում պայմանավորված է այն բանով, որ պրակտիկայում հաճախ առաջանում են սեփականության իրավունքի

* **Կարեն Ամիրյան** – իրավագիտության թեկնածու, ԵՊՀ պետության և իրավունքի տեսության ու պատմության ամբիոնի դոցենտ, ՀՀ Վերաքննիչ հավակոռուպցիոն դատարանի դատավոր

Карен Амირян – кандидат юридических наук, доцент кафедры теории и истории государства и права ЕГУ, Судья Апелляционного антикоррупционного суда РА

Karen Amiryanyan – Candidate of Law, Associate Professor at YSU Chair of Theory and History of State and Law, Judge of the Appellate Anti-Corruption Court of the RA

Էլ. փոստ՝ amiryankaren@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2929-7429>.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Մտացվել է՝ 02.03.2024

Գրախոսվել է՝ 27.05.2024

Հաստատվել է՝ 30.05.2024

© The Author(s) 2024

սահմանափակման քրեադատավարական կարգավորումների ընկալման և մեկնաբանման խնդիրներ: Սույն աշխատանքի խնդիրն է պարզաբանել որոշ հիմնահարցեր և օրենսդրական կարգավորումների բովանդակության բացահայտման միջոցով որոշակի լուծումներ առաջարկել՝ նպաստելու միասնական իրավակիրառ պրակտիկայի ձևավորմանը:

Նշյալ հարցերի շրջանակն էլ սույն աշխատանքի առարկան է, որի մեթոդաբանական հիմքն են կազմում անալիզի, սինթեզի, ինդուկցիայի, դեդուկցիայի, ձևական-տրամաբանականի մեթոդները:

Հոդվածի հիմնական մասը

2021 թվականի հունիսի 30-ին ընդունված ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 15-րդ և 39-րդ գլուխները կարգավորում են գույքի արգելադրման նյութական հիմքի և դատավարական ընթացակարգի հետ կապված հարաբերությունները: Դրանց ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ դրանք էապես տարբերվում են ՀՀ քրեական դատավարության նախկին օրենսգրքի համապատասխան կարգավորումներից, ինչն էլ իրավակիրառ պրակտիկայում որոշ դեպքերում հանգեցնում է նոր կարգավորումների ոչ համարժեք ընկալման և կիրառման:

Սույն աշխատանքի նպատակն է ներկայացնել այդպիսի մի քանի իրավիճակներ, որոնք առավել հաճախ հանդիպում են պրակտիկայում և առկա իրավակարգավորումների լույսի ներքո մեկնաբանման միջոցով առաջարկել լուծումներ, որոնք կարող են ունենալ ինչպես տեսական, այնպես էլ պրակտիկ նշանակություն: Այսպես, ՀՀ Սահմանադրության 60-րդ հոդվածի համաձայն՝

«Յուրաքանչյուր ոք ունի օրինական հիմքով ձեռք բերած սեփականությունն իր հայեցողությամբ տիրապետելու, օգտագործելու և տնօրինելու իրավունք:

Սեփականության իրավունքը կարող է սահմանափակվել միայն օրենքով՝ հանրության շահերի կամ այլոց հիմնական իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության նպատակով»¹:

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 26-րդ հոդվածի 7-րդ մասի համաձայն՝ «Վարույթի ընթացքում անձի գույքի արգելադրումը ենթակա է պարտադիր դատական ստուգման»²:

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 94-րդ հոդվածի համաձայն՝

«1. Իրեղեն ապացույց է ճանաչվում ցանկացած առարկա, որը կարող է վարույթի համար նշանակություն ունեցող փաստական հանգամանքները պարզելու միջոց լինել, այդ թվում՝

1) ենթադրյալ հանցագործության գործիքները կամ այն առարկաները, որոնք իրենց վրա ենթադրյալ հանցագործության հետքեր են պահպանել:

¹ ՀՀ Սահմանադրություն, 2015 թվականի փոփոխություններով:

² ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրք, ընդունված 2021 թվականի հունիսի 30-ին, ՀՕ-306-Ն, <https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=189479> (վերջին մուտք՝ 17.12.2023թ.):

2) այն առարկաները, որոնք ենթադրյալ հանցավոր ներգործության օբյեկտ են եղել.

3) ենթադրյալ հանցագործությամբ անմիջականորեն ձեռք բերված դրամը, այլ արժեքները և առարկաները:

2. Սույն հոդվածի 1-ին մասում նշված առարկաները վարույթն իրականացնող մարմնի կողմից գնվում են, համապատասխան որոշմամբ ճանաչվում են իրեղեն ապացույց և կցվում վարույթի նյութերին»:

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 131-րդ հոդվածի համաձայն՝

«Գույքի արգելադրումը կիրառվում է ենթադրյալ հանցագործությամբ պատճառված հնարավոր վնասի կամ վարության հնարավոր ծախսերի հատուցումը, ինչպես նաև գույքի հնարավոր բռնագրավումը կամ բռնագանձումն ապահովելու համար:

Գույքը կարող է արգելադրվել հետևյալ հիմքերից որևէ մեկի առկայության դեպքում՝

1) ապացույցների գերակշռությամբ հիմնավորվում է, որ այդ գույքն ուղղակի կամ անուղղակի առաջացել կամ ստացվել է հանցագործության արդյունքում կամ այդ գույքի օգտագործումից ստացված եկամուտն է կամ այլ տեսակի օգուտ.

2) ապացույցների գերակշռությամբ հիմնավորվում է, որ այդ գույքը հանցանքի կատարման համար օգտագործված կամ օգտագործման համար նախատեսված գործիք է կամ միջոց.

3) ապացույցների գերակշռությամբ հիմնավորվում է, որ այդ գույքը Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքի 310-րդ հոդվածով նախատեսված սահմանափակ գործունեությունը ֆինանսավորելուն ուղղված գույք է, այդ գույքի օգտագործումից ստացված եկամուտ կամ այլ տեսակի օգուտ.

4) ապացույցների գերակշռությամբ հիմնավորվում է, որ այդ գույքը Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքի 291-րդ, 292-րդ, 340-րդ կամ 399-րդ հոդվածներով նախատեսված մաքսանենգության ճանապարհով Հայաստանի Հանրապետության սահմանով տեղափոխված մաքսանենգության առարկա է.

5) առկա է ողջամիտ ենթադրություն այն մասին, որ այդ գույքը կարող է օտարվել, թաքցվել, վնասվել, ոչնչացվել կամ սպառվել:

3. Սույն հոդվածի 2-րդ մասի 1-4-րդ կետերով նախատեսված գույքի բացակայության դեպքում կարող է արգելադրվել դրան համարժեք գույք»:

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 132-րդ հոդվածի համաձայն՝

«Սույն օրենսգրքի 131-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 1-4-րդ կետերով և 3-րդ մասով նախատեսված հիմքերով կարող է արգելադրվել ցանկացած անձի գույքը, իսկ սույն օրենսգրքի 131-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 5-րդ կետով նախատեսված հիմքով արգելադրվել կարող է մեղադրյալի կամ նրա գործողությունների համար գույքային պատասխանատվություն կրող անձի գույքը, ներառյալ ընդհա-

նուր սեփականության իրավունքով պատկանող գույքը՝ անկախ գույքի տեսակից և այն տիրապետողից: Ընդհանուր բաժնային սեփականության դեպքում կարող է արգելադրվել միայն համապատասխան բաժինը:

Մի քանի մեղադրյալներից կամ նրանց գործողությունների համար գույքային պատասխանատվություն կրող անձանցից յուրաքանչյուրի՝ արգելադրման ենթակա գույքի բաժինը որոշելիս վարույթն իրականացնող մարմինը հաշվի է առնում ենթադրյալ հանցագործությանը մեղադրյալներից յուրաքանչյուրի դերը և մասնակցության աստիճանը:

Արգելադրման ենթակա չէ՝

1) այն գույքը, որի վրա օրենքի համաձայն չի կարող բռնագանձում կամ բռնագրավում տարածվել:

2) իրեղեն ապացույց ճանաչված գույքը»:

Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» եվրոպական կոնվենցիայի (այսուհետ նաև՝ Եվրոպական կոնվենցիա) թիվ 1 արձանագրության 1-ին հոդվածի համաձայն՝ «Յուրաքանչյուր ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձ ունի իր գույքից անարգել օգտվելու իրավունք: Ոչ ոքի չի կարելի գրկել նրան պատկանող գույքից, բացառությամբ ի շահ հանրության և այն պայմաններով, որոնք նախատեսված են օրենքով ու միջազգային իրավունքի ընդհանուր սկզբունքներով: Նախորդ դրույթները, այնուամենայնիվ, չեն խոչընդոտում պետության՝ այնպիսի օրենքներ կիրառելու իրավունքին, որոնք նա անհրաժեշտ է համարում ընդհանուր շահերին համապատասխան, սեփականության օգտագործման նկատմամբ վերահսկողություն իրականացնելու կամ հարկերի կամ մյուս գանձումների կամ տուգանքների վճարումն ապահովելու համար»³:

Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը, Բորժնովն ընդդեմ Ռուսաստանի գործով կայացած վճռում մեկնաբանելով Կոնվենցիայի թիվ 1 արձանագրության 1-ին հոդվածի դրույթները, նշել է, որ պետք է լինի ողջամիտ հավասարակշռություն պետության կողմից կիրառվող, այդ թվում՝ սեփականության իրավունքով իրեն պատկանող գույքը վերահսկելու հետ կապված միջոցների և այդ միջոցների կիրառման արդյունքում ակնկալվող նպատակների միջև: Այս պահանջն արտահայտվում է «արդարացի հավասարակշռություն» ձևակերպմամբ, որը պետք է առկա լինի հասարակության ընդհանուր շահի պահանջների և անհատի հիմնարար իրավունքների պաշտպանության միջև:

Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանն ընդգծել է, որ մեղադրյալի գույքի վրա կալանք դնելն ինքնին ենթակա չէ քննադատության՝ հաշվի առնելով, մասնավորապես, «Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» եվրոպական կոնվենցիայի թիվ 1 արձանագ-

³ «Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» եվրոպական կոնվենցիա, ընդունված 1950 թվականին:

րության 1-ին հոդվածի երկրորդ պարբերությունը, սակայն պետք է հաշվի առնել սեփականության իրավունքով իրեն պատկանող գույքից օգտվելու սահմանափակմամբ անձի վրա չափազանց ծանր բեռ դնելու ռիսկը, հետևաբար՝ պետք է ապահովել դատավարական համապատասխան երաշխիքներ՝ համոզվելու համար, որ անձի սեփականության իրավունքի վրա ազդեցությունը կամայական կամ ոչ կանխատեսելի չէ⁴:

Վճռաբեկ դատարանը, Ա. Հայրապետյանի գործով անդրադառնալով սեփականության իրավունքի էությանը, արտահայտել է հետևյալ իրավական դիրքորոշումը. «(...) Գույքի տիրապետման, տնօրինման և օգտագործման սեփականատիրոջ իրավագործությունները մեծ կարևորության իրավական արժեքներ են, որոնք ունեն սահմանադրական բնույթ: Դրանց սահմանափակման համար անհրաժեշտ է, որ հակակշիռ իրավական շահը ունենա բացառիկ նշանակություն (...)»⁵:

Վճռաբեկ դատարանն Ա. Սեկոյանի վերաբերյալ 2012 թվականի նոյեմբերի 1-ի թիվ ԵԿԴ/0185/11/11 որոշմամբ արձանագրել է. «(...) [Կ]անխարգելիչ բնույթ կրող քրեադատավարական հարկադրանքի այս միջոցը կոչված է սեփականության (կամ այլ գույքային) իրավունքների սահմանափակման միջոցով ապահովելու քաղաքացիական հայցը, գույքի հնարավոր բռնագրավումը, դատական ծախսերը:

Իր սեփականությունը հանդիսացող գույքն իր հայեցողությամբ տնօրինելու, տիրապետելու և օգտագործելու՝ անձի սահմանադրական իրավունքը սահմանափակող քրեադատավարական հարկադրանքի այս միջոցի իրավաչափ կիրառման համար վարույթն իրականացնող մարմինն ընդհանուր շահի և անհատի՝ իր գույքից անարգել օգտվելու իրավունքի պաշտպանության պահանջների միջև պարտավոր է ապահովել արդարացի հավասարակշռություն: (...)»⁶:

Վերոգրյալ իրավանորմերի, Վճռաբեկ դատարանի և Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի իրավական դիրքորոշումների լույսի ներքո սույն աշխատանքում քննարկման առարկա է դարձել այն հարցը, որ իրավակիրառ պրակտիկայում խնդիրներ են առաջանում ենթադրյալ հանցավոր ծագում ունեցող գույքի հետ կապված գործարքները (առնվազն տնօրինման իրավունքի փոխանցումը) արգելելու համար իրավական համապատասխան հիմքեր ստեղծելու ճիշտ ընթացակարգի ընտրության առումով: Այսպես, ՀՀ քրեական օրենսգրքի 441-րդ հոդվածը քրեական պատասխանատվություն է նախատեսում պաշտոնատար անձի կողմից իշխանական կամ ծառայողական լիազորությունները կամ դրանցով պայմանավորված ազդեցությունը չարաշահելու

⁴ Տե՛ս Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի՝ Borzhonov v. Russia գործով 2009 թվականի հունվարի 22-ի վճիռը, գանգատ թիվ 18274/04, կետեր 59-60:

⁵ Տե՛ս Վճռաբեկ դատարանի՝ Ա. Հայրապետյանի գործով 2010 թվականի օգոստոսի 27-ի թիվ ԵԿԴ/0001/11/10 որոշումը:

⁶ Տե՛ս Վճռաբեկ դատարանի՝ Ա. Սեկոյանի գործով 2012 թվականի նոյեմբերի 1-ի թիվ ԵԿԴ/0185/11/11 որոշումը:

կամ լիազորություններն անցնելու համար: Նշյալ հանցանքի տեսակային օբյեկտը հանրային ծառայության շահերն են, իսկ անմիջական օբյեկտը պետական կամ ծառայողական շահերի բնականոն գործունեությունն ապահովող հարաբերություններն են, իսկ որպես լրացուցիչ օբյեկտ կարող են հանդես գալ մարդու և քաղաքացու իրավունքներն ու ազատությունները, անձանց, պետության գույքային շահերը և այլն:

Դիտարկենք իրավիճակ, երբ տեղի է ունեցել նշյալ կամ հանրային ծառայության շահերի դեմ ուղղված այլ հանցանք, որի հետևանքով վնաս է հասցվել պետության գույքային շահերին: Այլ կերպ ասած, խոսքը տվյալ դեպքում վերաբերում է ենթադրյալ հանցավոր արարքի արդյունքում ստացված գույքին: Եթե խոսքը անշարժ գույքի մասին է, վարույթն իրականացնող մարմինը պետք է որոշի այդ գույքն իրեղեն ապացույց է ճանաչում, թե՛ կայացնում է գույքն արգելադրելու մասին որոշում: Նշված հարցի իրավաչափ որոշման հիմքում ընկած է իրեղեն ապացույց ճանաչելու և գույքն արգելադրելու նպատակը: Այսինքն՝ դրանցից յուրաքանչյուրն ունի տարբեր նպատակներ, որոնց ապահովման համար օրենսդրությամբ սահմանված են համապատասխան ընթացակարգեր:

Իրեղեն ապացույցներ են նյութական աշխարհի այն օբյեկտները, որոնք իրենց առկայությամբ, արտաքին տեսքով, ներքին հատկություններով, գտնվելու վայրով կամ այլ հատկանիշներով կարող են վարույթի լուծման համար նշանակություն ունեցող փաստերի հաստատման կամ ժխտման միջոց դառնալ: Այն առավել հստակեցվել է ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 94-րդ հոդվածում, ըստ որի՝ իրեղեն ապացույց է ճանաչվում ցանկացած առարկա, որը կարող է վարույթի համար նշանակություն ունեցող փաստական հանգամանքները պարզելու միջոց լինել: Հետևաբար, որևէ առարկա, այդ թվում՝ անշարժ գույքը, իրեղեն ապացույց ճանաչելը չի կարող հետապնդել անձի գույքն արգելադրելու կառուցակարգերով նախատեսված նպատակները:

Ինչ վերաբերում է գույքի արգելադրմանը, ապա դրա նպատակը ենթադրյալ հանցագործությամբ պատճառված հնարավոր վնասի կամ վարույթային հնարավոր ծախսերի հատուցումը, ինչպես նաև գույքի հնարավոր բռնագրավումը կամ բռնագանձումն ապահովելն է (ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 131-րդ հոդվածի 1-ին մաս): Գույքի արգելադրման ինստիտուտը ՀՀ քրեական դատավարությամբ նախատեսված հարկադրանքի միջոցներից մեկն է, հետևաբար գույքն արգելադրելով հնարավոր չէ հետապնդել վարույթի համար նշանակություն ունեցող որևէ փաստական հանգամանք հետագայում պարզելու ու հավաստելու նպատակ:

Հաշվի առնելով վերոշարադրյալը՝ կարծում եմ, որ բոլոր այն դեպքերում, երբ քրեական վարույթով առկա է ենթադրյալ հանցավոր ծագում ունեցող (առաջացած, ստացված) անշարժ գույք, այն իրեղեն ապացույց ճանաչելու համար անհրաժեշտ է, որ առաջին հերթին բավարարի իրեղեն ապացույց ճանաչելու նպատակին: Այսինքն, վարույթն իրականացնող մարմինը պետք է

հստակ հիմնավորի, թե նման դեպքերում ինչու է տվյալ անշարժ գույքը ճանաչում որպես իրեղեն ապացույց: Նման իրավիճակ կարող է լինել, մասնավորապես, այն դեպքում, երբ այդ անշարժ գույքը ենթադրյալ հանցագործության հետք է պարունակում (ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 94-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետ):

Բավականին բարդ են այն իրավիճակները, երբ գույքը ենթադրյալ հանցագործության գործիք է, քանի որ այդ հանգամանքը, այսինքն՝ գույքի՝ հանցագործության գործիք լինելը, նախատեսված է ինչպես ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 94-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետում, այնպես էլ 131-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 2-րդ կետում:

Նույնը վերաբերում է նաև այն իրավիճակներին, երբ խոսքը այն անշարժ գույքի մասին է, որը ենթադրյալ հանցավոր ներգործության օբյեկտ է եղել: Այդպիսի հատկանիշը մի կողմից նախատեսված է ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 94-րդ հոդվածի 1-ին մասի 3-րդ կետում, մյուս կողմից այն կարող է բնորոշ լինել նաև 131-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 1-ին կետով նախատեսված՝ հանցագործության արդյունքում ստացված անշարժ գույքին: Հետևաբար, նման իրավիճակներում անշարժ գույքի՝ միայն հանցավոր ներգործության օբյեկտ լինելու հանգամանքին վկայակոչելը բավարար չէ ենթադրյալ հանցագործության արդյունքում ստացված գույքն իրեղեն ապացույց ճանաչելու համար, այլ անհրաժեշտ են հավելյալ հիմնավորումներ ու փաստարկներ, թե վարույթն իրականացնող մարմինը երկու հնարավոր ընթացակարգերից ինչու է նախապատվությունը տվել իրեղեն ապացույց ճանաչելուն:

Այս առումով հարկ է նաև հաշվի առնել այն, որ երբ հանցագործության նպատակը պետությանը պատկանող անշարժ գույքը հանցավոր ճանապարհով մասնավորեցնելն է, այդ անշարժ գույքը հնարավոր է ինքնին չվնասվի, պահպանի իր ներքին ու արտաքին որակական հատկանիշները, իսկ հանցագործությունը կատարվում է համապատասխան փաստաթղթերի կեղծման կամ օրենսդրական համապատասխան ընթացակարգերի, պահանջների խախտման միջոցով: Նման դեպքերում այդպիսի անշարժ գույքը վարույթի լուծման համար նշանակություն ունեցող փաստական հանգամանքը պարզելու տեսանկյունից կարևորվում է միայն կամ առավելապես իր գոյությամբ, լինելիությամբ, այլ ոչ թե այն պատճառով, որ այն իր արտաքին տեսքով, ներքին որակական հատկանիշներով և այլն կարող է վարույթի համար ունենալ պիտանի նշանակություն:

Հակառակ մեկնաբանության պարագայում վարույթն իրականացնող մարմինն ունենում է գործողությունների չհստակեցված և անորոշ հայեցողություն, ինչը կարող է կոնկրետ իրավիճակում հանգեցնել կամայականության, քանի որ իրեղեն ապացույց ճանաչելու որոշումն ինքնին որպես այդպիսին նախատեսված չէ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 299-րդ հոդվածի 1-ին

մասով սահմանված՝ բողոքարկման ենթակա մինչդատական ակտերի ցանկում՝ ի տարբերություն գույքի արգելադրման մասին որոշման, որը, հիմնավորող նյութերով հանդերձ, եռօրյա ժամկետում քննիչի կողմից ներկայացվում է իրավասու դատարանի հաստատմանը՝ նախնական հետաձգված դատական վերահսկողության միջոցով երաշխավորելով սեփականության սահմանադրական իրավունքին միջամտության համաչափությունը:

Այսինքն՝ վարույթն իրականացնող մարմինը նշյալ երկու հնարավոր տարբերակներից որևէ մեկն ընտրելու չափանիշ, ուղենիշ պետք է ընդունի դրանց՝ իրարից տարբերվող քրեադատավարական նպատակները՝ նկատի ունենալով այն հանգամանքը, որ միջամտում է անձի հիմնարար սեփականության իրավունքին: Այդ նպատակից չբխող և ոչ իրավաչափ տարբերակն ընտրելը խեղաթյուրում է ոչ միայն օրենսդրի կողմից սահմանված նպատակը, այլև կանխորոշում է դրա ընթացքը, քանի որ յուրաքանչյուրի համար նախատեսված են իրավական տարբեր կառուցակարգեր:

Ընդ որում, հարկ է նաև նկատի ունենալ, որ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 132-րդ հոդվածի 3-րդ մասն արգելում է իրեղեն ապացույց ճանաչված գույքը արգելադրման ենթարկելը:

Նշված վերլուծությանը հակառակ՝ իրավակիրառ պրակտիկայում հաճախ «Իրեղեն ապացույց ճանաչելու մասին» որոշումներում որպես իրեղեն ապացույց ճանաչելու հիմնավորում նշվում է, որ այդ անշարժ գույքերը հանցավոր գործողությունների օբյեկտ են եղել, և որ այդ անշարժ գույքերն ու դրանցով զբաղեցված հողամասերը ձեռք են բերվել ենթադրյալ հանցագործության արդյունքում:

Նշված մոտեցումը չի բխում գույքն իրեղեն ապացույց ճանաչելու նպատակից: Մասնավորապես, այդպիսի որոշումները հաճախ չեն պարունակում հիմնավորումներ առ այն, թե իրեղեն ապացույց ճանաչելով՝ վարույթի համար նշանակություն ունեցող որ փաստական հանգամանքի պարզմանն ու հավաստմանն է այն ուղղված: Այսինքն, հնարավոր չէ հասկանալ, թե ինչու է վարույթն իրականացնող մարմինն ընտրել իրեղեն ապացույց ճանաչելու ընթացակարգը և ոչ թե գույքն արգելադրելու դատավարական հարկադրանքի միջոցը: Ավելին, նման որոշումները նաև ներքին հակասականություն են պարունակում, ինչն արտահայտվում է նրանում, որ դրանցում նշվում է, որ անշարժ գույքերը ճանաչվում են իրեղեն ապացույց այն պատճառով, որ դրանք հանցավոր գործողության օբյեկտ են, մինչդեռ անշարժ գույքերի՝ ենթադրյալ հանցագործության արդյունքում ստացված գույք լինելու հատկանիշն ինքնին չի կարող կանխորոշել այդ գույքերն իրեղեն ապացույց ճանաչելու անվերապահ անհրաժեշտությունը:

Ընդ որում, նման որոշումներում հաճախ շարադրվում են այնպիսի ձևակերպումներ, որոնք հակասում են ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 98-րդ հոդվածով սահմանված պահանջներին, և իրականության մեջ ապահովված չի լինում իրեղեն ապացույց ճանաչված գույքի պահպանման ընթացակարգը:

Մասնավորապես, որպես իրեղեն ապացույց ճանաչելու հիմնավորում նշվում է «իրեղեն ապացույցների առանձնահատկությամբ պայմանավորված» անհրաժեշտությունը, մինչդեռ այդպիսի ձևակերպումը չափազանց անորոշ է և չհստակեցված: Նման դեպքերում վարույթն իրականացնող մարմինը հաճախ դատարանին չի ներկայացնում հողատարածքների առանձնահատկությունների մասին վկայող որևէ տվյալ, ավելին՝ լինում են դեպքեր, երբ նշում է, որ անգամ չի տեսել իրեղեն ապացույց ճանաչված առարկաները: Նման որոշումներում հաճախ հանդիպում է նաև հետևյալ ձևակերպումը՝ «...մինչև քրեական վարույթով որոշում կկայացվի իրեղեն ապացույցներից յուրաքանչյուրի պահպանության վերաբերյալ», ինչը նշանակում է, որ այդպիսի որոշում կայացնելու դրությամբ ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված կարգով իրեղեն ապացույցը պահպանության հանձնելու հարցը չի լուծվել:

Ավելին, վարույթն իրականացնող մարմինը նման դեպքերում հաճախ չի ներկայացնում նաև ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 98-րդ հոդվածի 5-րդ մասով նախատեսված հիմքի (այն է՝ իրեղեն ապացույցի մեծածավալությունը, մեծաքանակությունը կամ այլ պատճառներ, որոնցով այդ իրեղեն ապացույցը չի կարող պահվել վարույթի նյութերի հետ, կամ դրա պահպանման ծախսերը ողջամտորեն արդարացված չեն)՝ անձի համար առավել բարենպաստ տեսակը չընտրելու հիմնավորումներ: Այս նկատառման հիմքում ընկած է այն մտտեցումը, որ վարույթն իրականացնող մարմինն իրեղեն ապացույցի պահպանության՝ 98-րդ հոդվածի նշյալ մասի 2-րդ և 3-րդ կետերով նախատեսված միջոցին կարող է դիմել միայն այդ իրեղեն ապացույցն օրինական տիրապետողին, տվյալ դեպքում անշարժ գույքի սեփականատիրոջը վերադարձնելու (ի պահ հանձնելու) անհնարինությունը հիմնավորելու դեպքում, քանի որ այն առավել քիչ է միջամտում անձի սեփականության իրավունքին, ուստի պետք է բավարար փաստարկներ ներկայացնել առավել նվազ միջամտության օրենսդրական հնարավորության առկայության դեպքում առավել խիստ միջամտության անհրաժեշտության վերաբերյալ՝ պահպանելով համաչափության սահմանադրական սկզբունքից բխող իրավակիրառման ու իրավամեկնաբանման պահանջները:

Նման ձևակերպումները, նման մտտեցումը և պիտանի ու բավարար հիմնավորումների բացակայությունն օբյեկտիվ դիտորդի մոտ ձևավորում են այն համոզմունքը, որ վարույթն իրականացնող մարմինը, անշարժ գույքերն իրեղեն ապացույց ճանաչելու որոշման լույսի ներքո արգելադրելով, գործել է ոչ բարեխիղճ և ոչ իրավաչափ:

Նման որոշումների իրավաչափությունը գնահատելիս լինում են դեպքեր, երբ դատարանը նշում է, որ տվյալ դեպքում վարույթի համար նշանակություն ունեցող որևէ հանգամանք պարզելու միջոց առերևույթ կարող են հանդիսանալ անշարժ գույքի ձեռքբերմանը, սեփականատերերի փոփոխությանը, գույքի նկատմամբ իրավունքների գրանցմանը, գույքի ծագմանը վերաբերող փաս-

տաթղթերը, այլ ոչ թե անշարժ գույքը: Այս առնչությամբ գտնում եմ, որ այդ դատողության իրավաչափությունը գնահատման է ենթակա յուրաքանչյուր կոնկրետ դեպքում՝ հաշվի առնելով կոնկրետ դեպքի առանձնահատկությունները և անշարժ գույքն իրեղեն ապացույց ճանաչելու որոշմամբ ներկայացված հիմնավորումների առկայությունն ու բավարարությունը: Այսինքն, նման դեպքերում իրեղեն ապացույց ճանաչելու որոշումը պետք է պարունակի հիմնավորումներ առ այն, որ վարույթի համար նշանակություն ունեցող այս կամ այն փաստական հանգամանքի պարզման ու հավաստման համար որոշիչ կամ առնվազն որոշակի նշանակություն ունեն ոչ թե անշարժ գույքի ձեռքբերմանը, սեփականատերերի փոփոխությանը, գույքի նկատմամբ իրավունքների գրանցմանը, գույքի ծագմանը վերաբերող փաստաթղթերը, այլ հենց անշարժ գույքերը:

Ընդհանրացնելով՝ հարկ է արձանագրել, որ երբեմն վարույթն իրականացնող մարմինն իրեղեն ապացույց ճանաչելու որոշման լույսի ներքո արգելադրում է անձին սեփականության իրավունքով պատկանող անշարժ գույքերը՝ փորձելով օրենսդրական ձևակերպման որոշակի նմանություններն օգտագործել՝ շրջանցելու գույքի արգելադրման ընթացակարգի համար նախատեսված քրեադատավարական նորմերը, անտեսելով քննարկվող երկու ընթացակարգերի նպատակների ընդգծված տարբերությունները ու չներկայացնելով անհրաժեշտ ու բավարար հիմնավորումներ: Այսպիսի համոզմունքն ամրապնդվում է այն հանգամանքի հաշվառմամբ, որ իրեղեն ապացույցի ընթացակարգի կիրառման շնորհիվ վարույթն իրականացնող մարմինն ազատվում է ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 131-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված նպատակը հիմնավորելուց, նույն հոդվածի 2-րդ մասով նախատեսված «ապացույցների գերակշռության» օրենսդրական շեմը հաղթահարելու և այդ որոշման իրավաչափությունը դատարանի հաստատմանը ներկայացնելու օրենսդրական պահանջներից:

Եզրակացություն

Անձի սեփականության իրավունքի՝ որպես սահմանադրական հիմնական իրավունքի սահմանափակումը պետք է լինի օրինական և համաչափ, այսինքն՝ ապահովի վարույթի հանրային և մասնավոր մասնակիցների օրինական շահերի ողջամիտ հավասարակշռություն: Հակառակ մոտեցումը կարող է ոչ միայն վտանգել պետության իրավական անվտանգությունը, այլև հանցավորության դեմ պայքարի և հանրային շահի պաշտպանության իրավաչափ նպատակների անվան տակ հանգեցնել անձի սեփականության սահմանադրական իրավունքի էության խաթարման:

Գտնում եմ, որ բոլոր այն դեպքերում, երբ քրեական վարույթով առկա է ենթադրյալ հանցավոր ծագում ունեցող (առաջացած, ստացված) անշարժ գույք, այն իրեղեն ապացույց ճանաչելու համար անհրաժեշտ է, որ առաջին հերթին

բավարարի իրեղեն ապացույց ճանաչելու նպատակին: Այսինքն, վարույթն իրականացնող մարմինը պետք է հստակ հիմնավորի, թե նման դեպքերում ինչու է տվյալ անշարժ գույքը ճանաչում որպես իրեղեն ապացույց:

КАРЕН АМИРЯН – Некоторые основные вопросы для понимания и толкования уголовно-процессуальных норм, ограничивающих права собственности. – Цель статьи – проанализировать ряд вопросов, связанных с законностью ограничения права собственности, предусмотренного Уголовно-процессуальным кодексом Республики Армения. В статье делается обращение на ряд регулирований, связанных с материальным основанием и процессуальным порядком наложения ареста на имущество, предусмотренных главами 15 и 39 Уголовно-процессуального кодекса Республики Армения от 30 июня 2021 года, которые воспринимаются и интерпретируются различным образом. Иными словами, в статье ставится цель представить проблемы, возникшие в правоприменительной практике. В этом смысле статья также является актуальной, поскольку представленные подходы могут заинтересовать как студентов, так и юристов, сотрудников правоохранительных органов и судей.

Статья посвящена ряду проблем, связанных с законностью решений о признании имущества предполагаемого преступного происхождения вещественным доказательством, с которыми приходится сталкиваться в юридической практике.

Во второй части статьи обсуждаются такие вопросы, как снятие ареста с имущества, запрещенного в соответствии с прежним уголовно-процессуальным кодексом РА, в соответствии с действующим уголовно-процессуальным кодексом РА, указание достаточной стоимости этого имущества в решении о наложении ареста на имущество (часть вторая статьи будет опубликована в периодическом издании прокуратуры РА «Законность»).

Ключевые слова: *право собственности, ограничение права собственности, судебные гарантии, вещественные доказательства, арест имущества, снятие ареста с имущества*

KAREN AMIRYAN – Some Key Issues for Understanding and Interpreting Criminal Procedure Rules Limiting Property Rights. – The purpose of the article is to analyze a number of issues related to the legitimacy of restrictions on property rights as prescribed by the Criminal Procedure Code of the Republic of Armenia. The article refers to a number of regulations related to the material grounds and procedures for imposing attachment on the assets as prescribed by Chapters 15 and 39 of the Criminal Procedure Code of the Republic of Armenia dated June 30, 2021, which are perceived and interpreted in different ways. In other words, the article aims to present the issues that have arisen in law enforcement practice. In this sense, the article is also relevant, since the presented approaches may be of interest to the students, lawyers, law enforcement authorities, and judges.

The article makes a focus on a number of problems related to the legality of decisions to recognize property of alleged criminal origin as physical evidence, which are encountered in legal practice. The second part of the article discusses issues such as eliminating the seizure of property prohibited in accordance with the previous Criminal Procedure Code of the Republic of Armenia, in accordance with the current Criminal Procedure Code of the Republic of Armenia, indicating the sufficient value of this property in the decision to seize the property (part two of the article will be published in the periodical of the RA Prosecutor's Office "Legality").

Key words: *right of ownership, limitation of right of ownership, judicial guarantees, material evidence, prohibition of property, lifting attachment from the assets*